

การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียน ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
โดยการประยุกต์ใช้หลักธรรมอริยสัจสี่ สัมพันธ์กับโครงการคุณธรรมนักเรียน
Development of Students' Ethics and Morality in Elementary Schools in
Northeastern Thailand by Applying Buddhism's Four Noble Truths
to Their Ethical Project Learning

นิคม สุวพงษ์¹, ธีรภัทร์ ถิ่นแสนดี², นันทา โพธิ์คำ³

Nikom Suwamong¹, Theeraphat Thinsandee², Nanta Pokam³

ทำวิจัยเมื่อ พ.ศ. 2562

Email : nikomsuwamong@hotmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1)ศึกษาสภาพการจัดกิจกรรมการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 2)สร้างและพัฒนาคู่มือปฏิบัติการการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียน โดยการประยุกต์ใช้หลักธรรมอริยสัจสี่สัมพันธ์กับโครงการคุณธรรมนักเรียน 3)ศึกษาผลการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียน โดยใช้คู่มือปฏิบัติการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนโดยการประยุกต์ใช้หลักธรรมอริยสัจสี่สัมพันธ์กับโครงการคุณธรรม และ 4)ศึกษาผลการประเมินคู่มือปฏิบัติการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียน กลุ่มตัวอย่างเป็นครูผู้รับผิดชอบงานคุณธรรมจริยธรรม จำนวน 329 คน ได้มาโดยการสุ่มอย่างง่าย กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการทดลองคู่มือ เป็นครูผู้สอนจาก 6 โรงเรียน จำนวน 18 คน ได้มาโดยการสุ่มเจาะ เครื่องมือที่ใช้ประกอบด้วย 1)แบบสอบถาม 2)แบบประเมินดัชนีความสอดคล้อง 3)แบบทดสอบความรู้ 4)แบบสอบถามความพึงพอใจ 5)แบบนิเทศติดตามผลการดำเนินการคุณธรรม 6)แบบประเมินมาตรฐานการประเมิน และ 7)คู่มือกิจกรรมพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียน แล้วนำข้อมูลมาวิเคราะห์และประเมินผล

ผลการวิจัยพบว่า 1)สภาพการจัดกิจกรรมการคุณธรรมจริยธรรมนักเรียน โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง 2)คู่มือปฏิบัติการการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียน โดยการประยุกต์ใช้หลักธรรมอริยสัจสี่สัมพันธ์กับโครงการคุณธรรมนักเรียน ที่สร้างขึ้น ผ่านการจัดกลุ่มสนทนา การประเมินดัชนีความสอดคล้อง และการทดลองใช้ 3)ผลการเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยผลการทดสอบก่อนและหลังการอบรม พบว่า คะแนน

^{1,2,3} มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด

^{1,2,3} Mahamakut Buddhist University Roi Et Campus, Thailand.

* ได้รับบทความ: 2 ธันวาคม 2562; แก้ไขบทความ: 17 มกราคม 2563; ตอรับการตีพิมพ์: 17 มกราคม 2563

Received: December 2, 2019; Revised: January 17, 2020; Accepted: January 17, 2020

เฉลี่ยหลังการอบรมสูงกว่าก่อนการอบรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 คู่มือปฏิบัติกิจกรรมการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียน มีค่าดัชนีประสิทธิผล เท่ากับ 0.602 ผู้เข้าอบรมมีความพึงพอใจต่อการจัดอบรมโดยรวมอยู่ในระดับพึงพอใจมากที่สุด จากการนิเทศติดตามผลการนำความรู้ประสบการณ์ไปใช้ในสถานศึกษา พบว่า โดยรวมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากที่สุด 4) การตรวจสอบประเมินคู่มือปฏิบัติกิจกรรมพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียน พบว่า โดยรวมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด

คำสำคัญ : 1. การพัฒนา 2. คุณธรรมจริยธรรม 3. อริยสัจสี่

ABSTRACT

The research served specific purposes: 1) to study states of holding pupils' ethical and moral activities in primary schools in Thailand's north eastern region, 2) to construct and develop a practical manual as the project work based on applying Four Noble Truths (Ariyasacca) to their ethical and moral activity, 3) to pursue results of developing their activity with the constructed manual, 4) to examine outcomes of the said manual. Simple random sampling groups comprised 329 teachers of ethical and moral tasks. Another volunteer group attending a provided training to try out the manual were 18 teachers from six schools. Research devices were: 1) the questionnaire, 2) IOC-based assessment, 3) knowledge testing, 4) preference form, 5) the supervision form, 6) the evaluation form on assessment standards, and 7) the aforesaid manual.

Research findings: 1) States of holding their ethical and moral activity have been overall rated as moderate. Schools lack supportive factors of the activity manual, and the reading supplementary; they should encourage students to observe principles on ethics and morality, and assess outcomes of holding their activity. 2) The project work-related practical manual is constructed through the focus groups, assessment of IOC, and try-out. 3) Students' posttest average points are comparatively higher than the pretest, with the statistical significance at .05. The practical manual has had its effectiveness index at 0.602. Trained applicants are most satisfied with the training course. According to supervision and try-out, their knowledge and experiences from the designed activity have been brought into uses in schools at the highest. 4) As scrutinized, the constructed manual has overall shown 'the most appropriate'.

Keywords : 1. Development 2. Ethical and Moral 3. Four Noble Truths

1. ความสำคัญและที่มาของปัญหาที่ทำการวิจัย

คุณธรรม จริยธรรม มีความสำคัญกับบุคคลทุกคน ดังพระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานไว้ว่า “...การที่จะทำงานให้สัมฤทธิ์ผลที่พึงปรารถนา คือ ที่เป็นประโยชน์และเป็นธรรมด้วยนั้นจะ อาศัยความรู้เพียงอย่างเดียวมิได้ จำเป็นต้องอาศัยความสุจริตความบริสุทธิ์ใจและความถูกต้องเป็นธรรม ความรู้นั้นเป็นเหมือนเครื่องยนต์ที่ทำให้รถยนต์เคลื่อนที่ไปได้ประการเดียว ส่วนคุณธรรมดังกล่าวแล้วเป็นเหมือนหนึ่งพวงมาลัย หรือหางเสือซึ่งเป็นปัจจัยที่นำพาให้รถยนต์ดำเนินไปถูกทางด้วยความสวัสดิ คือ ปลอดภัยจนบรรลุถึงจุดหมายที่พึงประสงค์ ดังนั้นในการที่จะประกอบภาระงานเพื่อตน เพื่อส่วนรวมต่อไป ขอให้ทุกคนสำนึกไว้เป็นนิตย์ โดยตระหนักว่าภาระงานสังคมและบ้านเมืองนั้น ถ้าขาดผู้มีความรู้เป็นผู้บริหารย่อมเจริญก้าวหน้าไปได้โดยยาก แต่ถ้านั้นและบ้านเมืองใดขาดบุคคลผู้มีคุณธรรม ความสุจริตแล้วจะดำรงอยู่มิได้เลย...” และกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ที่เป็นกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่มีความสำคัญกลุ่มหนึ่ง ที่มีกิจกรรมพัฒนา และสร้างนิสัยด้านคุณธรรมจริยธรรม ค่านิยม และเจตคติ เพื่อนำไปสู่บุคลิกภาพที่ดี (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551 : 45) ได้กำหนดโครงสร้างด้านคุณธรรม จริยธรรมอันเป็นการปลูกฝังคุณลักษณะอันพึงประสงค์ คือ ใฝ่รู้ ขยัน อดทน ประหยัด ซื่อสัตย์ สุจริต มีระเบียบ วินัย ตรงต่อเวลาสามัคคี เสียสละ เมตตากรุณา กตัญญูกตเวทียุติธรรม ความเป็นผู้มีวัฒนธรรม และปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณี

หลักธรรมอริยสัจสี่ จัดเป็นหมวดธรรมที่สำคัญมากของพระพุทธศาสนา เพราะเป็นที่สรุปรวมของพระธรรมคำสั่งสอนทั้งหมด หมายความว่า พระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธองค์ ในพระไตรปิฎกทั้ง 3 คือ พระวินัยปิฎก พระสุตตันตปิฎก และพระอภิธรรมปิฎกนั้น ก็จะสรุปรวมลงในอริยสัจสี่ ทั้งสิ้น คือ 1) ทุกข์ คือ ความไม่สบายกาย ไม่สบายใจ ที่จัดว่าเป็นทุกข์เพราะมีลักษณะเบียดเบียน บีบคั้น ทนได้ยาก 2) สมุทัย คือ เหตุให้ทุกข์เกิดได้แก่ ตัณหาความอยาก 3) นิโรธ คือ ความดับทุกข์ ได้แก่ การดับตัณหาให้สิ้นไปและ 4) มรรค คือ ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ ได้แก่ มรรค 8 ประการ ซึ่งเป็นหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธศาสนา ที่จัดว่าเป็นแม่บทของพุทธธรรมทั้งหมด ได้แก่ อริยสัจสี่ ซึ่งจะช่วยให้เรามีความเข้าใจความเป็นจริงของธรรมชาติ และรู้จักชีวิตของตนเองอย่างแท้จริง การจัดการเรียนรู้ เป็นกระบวนการที่ช่วยให้นักเรียนพัฒนาศักยภาพของผู้เรียน ให้มีทั้งความรู้ ทักษะกระบวนการ คุณธรรม จริยธรรม และค่านิยม การจัดการกิจกรรมประกอบด้วย การเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง เป็นการเรียนรู้มุ่งเน้นให้ผู้เรียนทำงานเป็นขั้นตอน (กระทรวงศึกษาธิการ, 2545 : 122) การเรียนรู้ด้วยกิจกรรมโครงการ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ได้กล่าวไว้ในมาตรา 6 ว่าการจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข มาตรา 22 กล่าวว่า การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่า ผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้ และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียน สามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ และ มาตรา 24 ได้กำหนดการจัดการกระบวนการเรียนรู้ให้สถานศึกษาดำเนินการจัดเนื้อหาสาระ และกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจ และความถนัดของผู้เรียน โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล ฝึกทักษะกระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์และการประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา

จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติให้ ทำได้ คิดเป็น ทำเป็น รักการอ่าน และเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง จัดการเรียนการสอนโดยผสมผสานสาระความรู้ด้านต่างๆ อย่างได้สัดส่วนสมดุลกัน ส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อม สื่อการเรียนและอำนวยความสะดวก เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ และมีความรอบรู้ จัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ทุกเวลาทุกสถานที่ มีการประสานความร่วมมือกับบิดามารดาและแหล่งวิทยาการประเภทต่างๆ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2545 : 12- 13)

การจัดการเรียนรู้แบบโครงงาน เป็นแนวคิดที่อยู่บนพื้นฐานปรัชญาของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่เน้นองค์ประกอบ 3 ด้าน ให้เกิดในตัวผู้เรียน คือ องค์ประกอบด้านความรู้ด้านกระบวนการและด้านคุณธรรม จริยธรรมค่านิยม การจัดการเรียนรู้แบบโครงงานมุ่งพัฒนาผู้เรียนแบบองค์รวม สร้างรากฐานทักษะการเรียนรู้ พัฒนาทักษะการคิด ทักษะทางสังคม อารมณ์ จริยธรรม และทักษะทางภาษา โดยเน้นการบูรณาการข้ามขอบข่าย สาระการเรียนรู้ ควบคู่กันไป และเน้นให้ผู้เรียนมีความรับผิดชอบกับการเรียนของตน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดปัจจุบัน ที่เน้นการพึ่งตนเองของผู้เรียน ผู้เรียนที่มีระดับความสามารถต่างกัน สามารถเรียนร่วมกันได้อย่างเท่าเทียมกัน โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อทำงานให้สำเร็จลุล่วงไปตามโครงการที่กำหนด ทำให้ผู้เรียนรู้สึกผูกพันกับการเรียนมากขึ้น ซึ่งส่งผลให้เกิดแรงจูงใจในการเรียนต่อเนื่องขึ้นไป (สิริพร ศรีสมวงษ์, 2549 : 2) และการสอนแบบโครงงานเป็นการสอนให้ผู้เรียนรู้จักทำโครงการวิจัยเล็กๆ ผู้เรียนลงมือปฏิบัติเพื่อพัฒนาความรู้ ทักษะ และสร้างผลผลิตที่มีคุณภาพ ระเบียบวิธีดำเนินการ เป็นวิธีการทางวิทยาศาสตร์ จุดประสงค์หลักของการสอนแบบโครงงานต้องให้นักเรียนรู้จักวิธีการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง เพื่อตอบคำถามที่ตนเองอยากรู้ สามารถสรุปและทำความเข้าใจกับสิ่งที่ค้นพบ โครงงานอาจทำในเวลาเรียนหรือนอกเวลาเรียนก็ได้ การเรียนการสอนแบบโครงงาน (Project Approach) เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เลือกสิ่งที่ตนต้องการเรียนรู้อย่างแท้จริง (วิมลรัตน์ สุนทรโรจน์, 2544 : 2) ซึ่งมีความสอดคล้องกับแนวความคิดของสมชัย โกมล และอุบลรัตน์ ขลิบเงิน (2543 : 38) ที่เน้นให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติ ในรูปของโครงงาน เป็นการบูรณาการความรู้และทักษะ คุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมที่ได้จากการเรียนรู้มากำหนดโครงงานในการปฏิบัติงาน ดังนั้นการพัฒนาครูผู้สอนให้สามารถจัดกิจกรรมการเรียนการสอนแบบโครงงาน เป็นวิธีการหนึ่งที่สามารถส่งเสริมให้การดำเนินการจัดการเรียนการสอนที่มีคุณภาพ เกิดประโยชน์กับผู้เรียนและประสบผลสำเร็จได้ (กรมวิชาการ, 2546 : 2)

จากหลักการและแนวคิดดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสนใจการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยการประยุกต์ใช้หลักธรรมอริยสัจสี่สัมพันธ์กับโครงงานคุณธรรมนักเรียน เพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียน เนื่องจากโครงงานเป็นกิจกรรมการเรียนรู้ที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนแบบองค์รวม สร้างรากฐานทักษะการเรียนรู้ พัฒนาทักษะการคิด ทักษะทางสังคม อารมณ์ ทักษะทางภาษา คุณธรรม จริยธรรมโดยเน้นการบูรณาการทั้งภายในกลุ่มสาระ และข้ามกลุ่มสาระการเรียนรู้ควบคู่กันไป และเน้นให้ผู้เรียนมีความรับผิดชอบกับการเรียนของตน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดปัจจุบันที่เน้นการพึ่งตนเองของผู้เรียน ผู้เรียนที่มีระดับความสามารถต่างกันสามารถเรียนร่วมกันได้อย่างเท่าเทียมกัน โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนให้สำเร็จลุล่วงเป้าหมายที่กำหนดตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 และส่งผลต่อคุณภาพการเรียนรู้ของผู้เรียน ให้เป็นคนดีของสังคม

ในโอกาสต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

2.1 เพื่อศึกษาสภาพการจัดกิจกรรมการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียน ในสถานศึกษา
ชั้นพื้นฐานภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

2.2 เพื่อสร้างและพัฒนาคู่มือปฏิบัติการกรมการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียน โดยการ
ประยุกต์ใช้หลักธรรมอริยสัจสี่สัมพันธ์กับโครงการคุณธรรมนักเรียน ในสถานศึกษาชั้นพื้นฐาน

2.3 เพื่อศึกษาผลการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียน โดยใช้คู่มือปฏิบัติการกรมพัฒนาคุณธรรม
จริยธรรมนักเรียน โดยการประยุกต์ใช้หลักธรรมอริยสัจสี่สัมพันธ์กับโครงการคุณธรรมนักเรียนในสถานศึกษา
ชั้นพื้นฐาน

2.4 เพื่อศึกษาผลการประเมินคู่มือปฏิบัติการกรมพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียน โดยการ
ประยุกต์ใช้หลักธรรมอริยสัจสี่สัมพันธ์กับโครงการคุณธรรมนักเรียน ในสถานศึกษาชั้นพื้นฐาน

3. ประโยชน์ที่ได้รับการวิจัย

3.1 ได้ทราบสภาพการจัดกิจกรรมการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียน ในสถานศึกษาชั้นพื้นฐาน
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

3.2 ได้ทราบผลการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียน โดยใช้คู่มือปฏิบัติการกรมพัฒนาคุณธรรม
จริยธรรมนักเรียน โดยการประยุกต์ใช้หลักธรรมอริยสัจสี่สัมพันธ์กับโครงการคุณธรรมนักเรียนในสถานศึกษา
ชั้นพื้นฐาน

3.3 ได้คู่มือปฏิบัติการกรมพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียน โดยการประยุกต์ใช้หลักธรรม
อริยสัจสี่สัมพันธ์กับโครงการคุณธรรมนักเรียน ในสถานศึกษาชั้นพื้นฐาน

4. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย 1) กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาสภาพ
การดำเนินการด้านคุณธรรม จริยธรรมนักเรียน ประกอบด้วย ครูผู้รับผิดชอบงานคุณธรรมจริยธรรมนักเรียน
ในสถานศึกษาชั้นพื้นฐาน ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จำนวน 329 ได้มาโดยการสุ่มแบบแบ่งชั้นภูมิ
(Classification Random Sampling) โรงเรียน โดยใช้โรงเรียนเป็นหน่วยสุ่ม (บุญชม ศรีสะอาด, 2545 :
75) 2) กลุ่มตัวอย่างในการทดลองคู่มือปฏิบัติการกรมพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียน โดยการประยุกต์
ใช้หลักธรรมอริยสัจสี่สัมพันธ์กับโครงการคุณธรรมนักเรียน ในสถานศึกษาชั้นพื้นฐาน เป็นครูผู้รับผิดชอบ
กิจกรรมโครงการคุณธรรม จริยธรรมนักเรียน จาก 6 โรงเรียน โรงเรียนละ 3 คน รวม 18 คน ได้มาโดยการ
สมัครใจเข้ารับการอบรม

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ประกอบด้วย 1)แบบสอบถามเกี่ยวกับ
สภาพการจัดกิจกรรมด้านคุณธรรมจริยธรรมนักเรียน 2)คู่มือกิจกรรมพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียน ด้วย
การประยุกต์ใช้หลักธรรมอริยสัจสี่สัมพันธ์กับโครงการคุณธรรมนักเรียน 3)แบบทดสอบความรู้ความเข้าใจ

เกี่ยวกับกิจกรรมการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียน 4)แบบสอบถามความพึงพอใจ ของบุคลากรครูผู้เข้ารับการพัฒนาโดยใช้ คู่มือกิจกรรมการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียน 5)แบบนิเทศติดตามผลการดำเนินการปฏิบัติกิจกรรมการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียน 6)แบบประเมินมาตรฐานการประเมินคู่มือกิจกรรมพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียน

ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) โดยมีการพัฒนา คู่มือ กิจกรรมพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนด้วยการประยุกต์ใช้หลักธรรมอริยสัจสี่สัมพันธ์กับโครงการคุณธรรมนักเรียน แล้วมีการทดลองใช้เพื่อตรวจสอบคุณภาพในเชิงประจักษ์ และนำมาทดลองจริงกับกลุ่มเป้าหมายโดยเน้นการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จำแนกขั้นตอนดำเนินการเป็น 4 ขั้นตอนและการดำเนินการ ดังนี้ ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาสภาพการดำเนินการด้านคุณธรรมจริยธรรมนักเรียน ขั้นตอนที่ 2 การสร้างและพัฒนาคู่มือกิจกรรมพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนด้วยการประยุกต์ใช้หลักธรรมอริยสัจสี่สัมพันธ์กับโครงการคุณธรรม ขั้นตอนที่ 3 การทดลองดำเนินการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม และขั้นตอนที่ 4 ประเมินการดำเนินการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนตามรูปแบบมาตรฐานการประเมิน

5. ผลการวิจัย

5.1 สภาพการจัดกิจกรรมการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียน ตามความคิดเห็นของครูผู้รับผิดชอบโครงการคุณธรรมจริยธรรม ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยส่วนรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยขาดสิ่งสนับสนุนการดำเนินการ คือ คู่มือดำเนินการจัดกิจกรรมพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียน และเอกสารประกอบการศึกษาค้นคว้าประกอบการจัดกิจกรรมพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม โรงเรียนควรส่งเสริมให้นักเรียนปฏิบัติตามหลักการของคุณธรรมจริยธรรมนักเรียน และประเมินผลการจัดกิจกรรมพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม

5.2 โครงร่างคู่มือปฏิบัติกิจกรรมการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียน โดยการประยุกต์ใช้หลักธรรมอริยสัจสี่สัมพันธ์กับโครงการคุณธรรมนักเรียน ประกอบด้วย 5 หน่วย คือ 1)หลักการและเหตุผล 2)ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรม 3)หลักธรรมอริยสัจสี่ 4)กิจกรรมโครงการคุณธรรมจริยธรรมนักเรียน และ 5)การประเมินโครงการคุณธรรมจริยธรรม ส่วนกิจกรรมโครงการคุณธรรมจริยธรรมนักเรียน มีเนื้อหาสาระประกอบด้วย ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับโครงการ การวิเคราะห์สภาพปัจจุบันปัญหาด้านคุณธรรม การกำหนดแนวทางการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม การดำเนินงานโครงการคุณธรรมจริยธรรม การวัดและประเมินผลการเรียนรู้คุณธรรมจริยธรรม การเขียนรายงานโครงการคุณธรรม และการจัดนิทรรศการและการเผยแพร่ผลการดำเนินโครงการ ผ่านการจัดกลุ่มสนทนา (Focus Group Discussion) สรุปได้ว่า มีความเหมาะสม สามารถนำไปใช้ในการพัฒนาบุคลากรได้อย่างดีเยี่ยม และผ่านการประเมินดัชนีความสอดคล้อง (IOC) โดยผู้เชี่ยวชาญ พบว่า โดยส่วนรวมอยู่ในระดับสอดคล้อง และทุกรายการอยู่ในระดับสอดคล้อง ผ่านการทดลองใช้ (Try Out) และปรับปรุงเป็นฉบับสมบูรณ์

5.3 ผลการดำเนินการทดลองคู่มือปฏิบัติกิจกรรมการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียน สรุปได้ว่า ผู้เข้าอบรมมีคะแนนเฉลี่ยก่อนการอบรม เท่ากับ 19.11 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 1.49 ระหว่าง

การอบรมมีคะแนนเฉลี่ย เท่ากับ 51.50 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 3.20 หลังการอบรม มีคะแนนเฉลี่ย เท่ากับ 25.67 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 1.53 เมื่อเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยผลการทดสอบก่อนการอบรมและหลังการอบรม พบว่า ผู้เข้าอบรมมีคะแนนเฉลี่ยหลังการอบรมสูงกว่าก่อนการอบรม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งเป็นไปตามสมมุติฐาน และคู่มือปฏิบัติการโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียน ที่สร้างขึ้นมีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ เท่ากับ 85.83/85.56 มีค่าดัชนีประสิทธิผล เท่ากับ 0.602 ผู้เข้าอบรมมีความพึงพอใจต่อการจัดอบรม โดยใช้คู่มือกิจกรรมพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียน โดยรวมอยู่ในระดับพึงพอใจมากที่สุด การนิเทศติดตามผล การนำความรู้และทักษะด้านการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนด้วยการประยุกต์ใช้หลักธรรมอริยสัจสี่สัมพันธ์กับโครงการคุณธรรมนักเรียน ไปใช้กับนักเรียนในโรงเรียน พบว่า โดยรวมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการกำหนดคุณธรรมเป้าหมาย มีค่าคะแนนเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาได้แก่ ด้านการดำเนินงานโครงการคุณธรรมนักเรียน ด้านกิจกรรมโครงการคุณธรรม ด้านผลการดำเนินงานพัฒนาคุณธรรม และด้านกลไกส่งเสริมการขับเคลื่อนกิจกรรมโครงการคุณธรรมนักเรียนตามลำดับ และจากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง สรุปได้ว่า คู่มือปฏิบัติการโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียน ส่งผลต่อการจัดกิจกรรมพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียน ด้านความรู้ความเข้าใจ ความสามารถ/กระบวนการปฏิบัติ และเจตคติที่ดีต่อการพัฒนาคุณธรรมของครูอย่างชัดเจน

5.4 การประเมินคู่มือปฏิบัติการโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียน โดยการประยุกต์ใช้หลักธรรมอริยสัจสี่สัมพันธ์กับโครงการคุณธรรมนักเรียน ตามมาตรฐานการประเมิน พบว่า โดยส่วนรวมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อจำแนกเป็นรายด้าน พบว่า ด้านอรรถประโยชน์ มีค่าคะแนนเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาได้แก่ด้านความถูกต้อง และด้านความเหมาะสม ส่วนด้านความเป็นไปได้ มีค่าคะแนนเฉลี่ย เป็นลำดับสุดท้าย

6. อภิปรายผลการวิจัย

6.1 จากการศึกษาสภาพการจัดกิจกรรมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนตามความคิดเห็นของครูผู้รับผิดชอบโครงการคุณธรรมจริยธรรม ในสถานศึกษาชั้นพื้นฐานภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่า โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยขาดสิ่งสนับสนุนการดำเนินการ คือ คู่มือดำเนินการจัดกิจกรรมพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียน และเอกสารประกอบการศึกษาค้นคว้าประกอบการจัดกิจกรรมพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม โรงเรียนควรส่งเสริมให้นักเรียนปฏิบัติตามหลักการของคุณธรรมจริยธรรมนักเรียน และประเมินผลการจัดกิจกรรมพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระวีระ ศรีพรม และคณะ (2555 : 79-81) ได้ศึกษาปัญหาการจัดกิจกรรมพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาศรีสะเกษ เขต 3 พบว่า ควรจัดสภาพแวดล้อมให้เหมาะสมในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม เช่น มีห้องจริยศึกษา หรือสถานที่ในการปฏิบัติกิจกรรม ติดป้ายคำขวัญ คำสุภาพ เตือนใจ เอกสารหนังสือครูผู้สอนควรสอดแทรกเกี่ยวกับคุณธรรม จริยธรรม ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนทุกรายวิชา ควรจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม โดยให้นักเรียนมีส่วนร่วมภายในโรงเรียนหรือมีส่วนร่วมกับชุมชนอย่างสม่ำเสมอ ควรใช้วิธีการวัดและประเมินผล จากเครื่องมือที่หลากหลายตามสภาพที่แท้จริงอย่างต่อเนื่อง คู่มือ

การจัดกิจกรรมพัฒนาโรงเรียนคุณธรรมเล่มนี้ จะอธิบายจุดมุ่งหมาย และแนวทางปฏิบัติ กิจกรรมการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม ตั้งแต่การวางแผน จนถึงการประเมินผลสำเร็จ เพื่อช่วยให้ทราบว่า โรงเรียนมีพฤติกรรมที่พึงประสงค์เพิ่มขึ้นหรือไม่ อย่างไร

6.2 โครงร่างคู่มือปฏิบัติกิจกรรมการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียน โดยการประยุกต์ใช้หลักธรรมอริยสัจสี่สัมพันธ์กับโครงการคุณธรรมนักเรียน ประกอบด้วย 5 หน่วย คือ 1) หลักการและเหตุผล 2) ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรม 3) หลักธรรมอริยสัจสี่ 4) กิจกรรมโครงการคุณธรรมจริยธรรมนักเรียน และ 5) การประเมินโครงการคุณธรรมจริยธรรม ผ่านการจัดกลุ่มสนทนา (Focus Group Discussion) สรุปได้ว่า มีความเหมาะสม สามารถนำไปใช้ในการพัฒนาบุคลากรได้อย่างดีเยี่ยม และผ่านการประเมินดัชนีความสอดคล้อง (IOC) โดยผู้เชี่ยวชาญ พบว่า โดยส่วนรวมอยู่ในระดับสอดคล้อง ผ่านการทดลองใช้ (Try Out) และปรับปรุงเป็นฉบับสมบูรณ์ ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัย พิริยะ ไม้แพง และคณะ (2557 : 85) ได้วิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมคุณธรรมจริยธรรมโดยใช้ไตรสิกขาเป็นฐาน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ผลการวิจัยพบว่า 1) ประสิทธิภาพของหลักสูตรฝึกอบรม โดยพิจารณาจากความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ โดยประเมินทั้ง 3 ด้าน ได้แก่ ด้านความเหมาะสมของหลักสูตรทั้งฉบับ อยู่ในระดับมีความเหมาะสมมากที่สุด สอดคล้องกับทัศนีย์ จินาพร (2553 : 87) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการจัดทำคู่มือการจัดกิจกรรมสร้างเสริมคุณธรรมจริยธรรมสำหรับนักเรียนโรงเรียนวัดนา ผลการศึกษาพบว่า ได้คู่มือซึ่งมีเนื้อหาประกอบด้วย 3 ตอนคือตอนที่ 1 ความรู้พื้นฐานสำหรับครูผู้สอนคุณธรรมจริยธรรม ตอนที่ 2 บทบาทของผู้บริหารและครูในการจัดกิจกรรมสร้างเสริมคุณธรรมจริยธรรม ตอนที่ 3 กิจกรรมสร้างเสริมคุณธรรมจริยธรรมในโรงเรียน ทั้งนี้อาจเนื่องมาจาก โครงร่างคู่มือปฏิบัติกิจกรรมการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนที่สร้างขึ้น ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับสภาพปัจจุบันและความต้องการพัฒนา เพื่อระบุประเด็นที่ต้องการพัฒนา ได้ศึกษาแนวคิดทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาผ่านกระบวนการศึกษาเอกสารหลักการ แนวคิด กำหนดกรอบของคู่มือ นำเสนอผู้เชี่ยวชาญประเมินดัชนีความสอดคล้อง และได้รับการปรับปรุงตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนารูปแบบของ บุญเลี้ยง ทุมทอง (2556 : 35) ทิศนา แชนมณี (2553 : 26) Arends (1999) ที่ว่าการพัฒนารูปแบบจะต้องคำนึงถึงแนวคิดทฤษฎีพื้นฐาน ที่นำมาพัฒนาหลักการ วัตถุประสงค์ กระบวนการจัดกิจกรรม และการวัดและประเมินผล โดยองค์ประกอบของรูปแบบจะจัดไว้อย่างเป็นระบบ จากที่กล่าวมาข้างต้นทำให้รูปแบบกิจกรรมที่พัฒนาขึ้นมีคุณภาพระดับมาก และสามารถนำไปใช้ได้จริง ดังจะเห็นได้จาก ผลการประเมินของผู้เชี่ยวชาญที่ประเมินองค์ประกอบของรูปแบบที่พบว่า ผลการพัฒนารูปแบบกิจกรรมมีความชัดเจน การใช้ภาษา และการเขียนความเป็นมาของรูปแบบ การกำหนดองค์ประกอบ และกระบวนการจัดกิจกรรมของรูปแบบ มีความหลากหลายทั้งในห้องเรียนและนอกห้องเรียน มีคุณภาพที่เหมาะสมและสามารถนำไปใช้ได้จริง

6.3 จากผลการดำเนินการทดลอง คู่มือปฏิบัติกิจกรรมการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียน โดยการประยุกต์ใช้หลักธรรมอริยสัจสี่สัมพันธ์กับโครงการคุณธรรมนักเรียน สรุปได้ว่าผลการเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยผลการทดสอบก่อนการอบรมและหลังการอบรม พบว่า ผู้เข้าอบรมมีคะแนนเฉลี่ยหลังการอบรมสูงกว่าก่อนการอบรม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 คู่มือปฏิบัติกิจกรรมการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียน ที่สร้างขึ้นมีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ เท่ากับ 85.83/85.56 มีค่าดัชนีประสิทธิผล เท่ากับ 0.602

ผู้เข้าอบรมมีความพึงพอใจต่อการจัดอบรม โดยรวมอยู่ในระดับพึงพอใจมากที่สุด การนิเทศติดตามผลการนำความรู้และทักษะด้านการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนไปใช้ในโรงเรียน พบว่า โดยรวมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากที่สุดสอดคล้องกับ ประไพพรรณ บุญคง (2556 : บทคัดย่อ) ได้ดำเนินงานรายงานการพัฒนาโครงการคุณธรรมเยาวชนไทย ทำดีถวายในหลวง โรงเรียนนราสิกขาลัย มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อรายงานผลกระบวนการดำเนินงานโครงการพัฒนาโครงการคุณธรรมเยาวชนไทย ทำดีถวายในหลวง โรงเรียนนราสิกขาลัย 2) เพื่อรายงานผลตามวัตถุประสงค์ของ โครงการพัฒนาโครงการคุณธรรมเยาวชนไทยทำดี ถวายในหลวง โรงเรียนนราสิกขาลัย สรุปผลการศึกษาได้ ดังนี้ 1) การดำเนินงานโครงการพัฒนาโครงการคุณธรรมเยาวชนไทยทำดีถวายในหลวง โรงเรียน นราสิกขาลัย ได้เอกสารแบบฝึกกิจกรรมโครงการคุณธรรม มีประสิทธิภาพ 85.33 /89.64 สูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนด 70/70 สอดคล้องกับ จารุวรรณ มากอยู่ (2552 : บทคัดย่อ) ได้จัดทำรายงานการพัฒนาและใช้คู่มือการพัฒนาโครงการคุณธรรมจริยธรรมสำหรับครูที่ปรึกษาช่วงชั้นที่ 3-4 ผลการศึกษา พบว่า ครูที่ได้รับการพัฒนาโดยใช้คู่มือการพัฒนาโครงการคุณธรรมจริยธรรมสำหรับครูที่ปรึกษาช่วงชั้นที่ 3- 4 มีความก้าวหน้าจากการเรียนรู้ โดยมีผลการทดสอบหลังการพัฒนาสูงกว่าก่อนการพัฒนา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทั้งนี้เนื่องจาก การสร้างคู่มือปฏิบัติการโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียน ครั้งนี้ ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับสภาพปัจจุบันและความต้องการพัฒนา เพื่อระบุประเด็นที่ต้องการพัฒนา ได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาผ่านกระบวนการศึกษาเอกสาร หลักการ แนวคิด กำหนดกรอบของคู่มือ นำเสนอผู้เชี่ยวชาญประเมินดัชนีความสอดคล้อง และได้รับการปรับปรุงตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า คู่มือพัฒนาดังกล่าว ได้รับการพัฒนาอย่างเป็นระบบ จึงส่งผลให้คู่มือปฏิบัติการโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนที่สร้างขึ้นนี้ มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลสนองจุดมุ่งหมายได้เป็นอย่างดี

6.4 จากผลการประเมินคู่มือปฏิบัติการโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียน โดยการประยุกต์ใช้หลักธรรมอริยสัจสี่ สัมพันธ์กับโครงการคุณธรรมนักเรียน ตามมาตรฐานการประเมิน พบว่า โดยส่วนรวมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของสุภัทรชัย กระสินหอม และคณะ (2558 : 60-61) ได้ทำวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาคุณลักษณะสุจริต 5 ประการของนักเรียนโรงเรียนวัดเตาปูน โดยกิจกรรมโครงการคุณธรรม และได้สอบถามเกี่ยวกับความพึงพอใจ ที่มีต่อการทำโครงการคุณธรรมอยู่ในระดับมากที่สุดทั้งนี้เนื่องจาก ผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างคู่มือปฏิบัติการโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียน ตามหลักการ แนวคิดของนักวิชาการ ผ่านการตรวจสอบของผู้เชี่ยวชาญ ผ่านการปรับปรุง ตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ ผ่านการทดลองตามรูปแบบ และวัตถุประสงค์ จึงมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก และสอดคล้องกับผลการวิจัยของ สันต์ ศูนย์กลาง (2551 : 120-121) ได้ประเมินและปรับปรุงหลักสูตร พบว่า หลักสูตรฝึกอบรมที่พัฒนาขึ้นมีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ มีการปรับปรุงในส่วนของความสอดคล้องของเนื้อหาหลักสูตร กิจกรรมการฝึกอบรม เพื่อให้สามารถนำหลักสูตรไปใช้ในการจัดฝึกอบรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ สมชาย สังข์สี (2550 : 182-186) ได้ประเมินความเหมาะสมของโครงการฝึกอบรม พบว่า มีความเหมาะสมในระดับดีทุกรายการประเมิน ส่วน อมรา เขียวรักษา (2548 : 140) พบว่า ครูมีความคิดเห็นต่อความเหมาะสมของหลักสูตรฝึกอบรม อยู่ในระดับมาก และสอดคล้องกับ สมใจ กงเต็ม (2553 : 121) ที่ประเมินความพึงพอใจที่มีต่อหลักสูตรอบรมเพื่อเสริมสร้างความสามารถในการสอนคิดวิเคราะห์ โดยส่วนรวมอยู่ในระดับเหมาะสมมาก

7. ข้อเสนอแนะ

7.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

7.1.1 การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้แสดงให้เห็นว่า คู่มือปฏิบัติการกิจกรรมพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียน โดยการประยุกต์ใช้หลักธรรมอริยสัจสี่สัมพันธ์กับโครงการคุณธรรมนักเรียน สามารถพัฒนาคุณธรรมได้เพิ่มขึ้น ดังนั้น คู่มือปฏิบัติการกิจกรรมพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียน น่าจะเป็นคู่มือที่ดีอีกอย่างหนึ่งที่ผู้บริหารและครูที่เกี่ยวข้อง ควรนำไปประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอนได้ โดยใช้ตามความเหมาะสม

7.1.2 การนำคู่มือปฏิบัติการกิจกรรมพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียน โดยการประยุกต์ใช้หลักธรรมอริยสัจสี่สัมพันธ์กับโครงการคุณธรรมนักเรียน ไปใช้โรงเรียนควรพิจารณาถึงความเหมาะสมของระยะเวลาในแต่ละช่วง และควรดูแลนักเรียนอย่างใกล้ชิดทุกกลุ่ม และพยายามให้นักเรียนทุกคนได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมมากที่สุด

7.2 ข้อเสนอแนะสำหรับผู้ปฏิบัติ

7.2.1 ครูผู้สอนและผู้ที่เกี่ยวข้อง ที่จะนำคู่มือปฏิบัติการกิจกรรมพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนไปใช้พัฒนาผู้เรียน ควรได้ศึกษาคู่มือ การจัดเตรียมสถานที่ การเตรียมสื่อ การเรียนการสอน ใบบาง ใบความรู้ แบบทดสอบก่อนและหลังจัดกิจกรรมพัฒนาคุณธรรม และเตรียมตัวให้พร้อม

7.2.2 ครูสามารถนำกิจกรรมพัฒนาคุณธรรม ที่อยู่ในคู่มือปฏิบัติการกิจกรรมพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียน โดยการประยุกต์ใช้หลักธรรมอริยสัจสี่สัมพันธ์กับโครงการคุณธรรมนักเรียน ไปใช้ให้เหมาะสมกับกิจกรรมพัฒนาคุณธรรม ที่เป็นปัญหาของนักเรียน

7.2.3 ผู้บริหารและครูผู้ปฏิบัติการสอน ควรตระหนักถึงความสำคัญ และส่งเสริมสนับสนุนในการจัดกิจกรรมพัฒนาคุณธรรมให้หลากหลาย เทคนิคที่นำมาใช้ควรเป็นเทคนิคที่จะกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความสนใจที่จะเรียนรู้ โดยตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเหมาะสมกับสถานการณ์สภาพแวดล้อม และตัวบุคคลที่จะพัฒนา

7.3 ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยต่อไป

7.3.1 ควรศึกษาคู่มือปฏิบัติการกิจกรรมพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียน โดยการประยุกต์ใช้หลักธรรมอริยสัจสี่สัมพันธ์กับโครงการคุณธรรมนักเรียนและควรมีการขยายผลในจัดทำคู่มือจัดกิจกรรมคุณธรรม สู่ระดับชั้นเรียนอย่างทั่วถึง

7.3.2 ควรมีการศึกษาติดตามผล การนำคู่มือปฏิบัติการกิจกรรมพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียน โดยการประยุกต์ใช้หลักธรรมอริยสัจสี่สัมพันธ์กับโครงการคุณธรรมนักเรียน หลังจากใช้ไปแล้วว่าคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนว่ามีการพัฒนาไปมากน้อยเพียงใด

8. เอกสารอ้างอิง

- กรมวิชาการ. (2546). **แนวทางการประเมินผลด้วยทางเลือกใหม่ ตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ 8 กลุ่มสาระหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2551). **หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551**. กรุงเทพมหานคร : กระทรวงศึกษาธิการ.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2545). **คู่มือการจัดการสาระการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้ วิทยาศาสตร์ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544**. กรุงเทพมหานคร : องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์ (ร.ส.พ.).
- โกสินทร์ รัชสยาพันธ์. (2530). **ปรัชญาและคุณธรรมสำหรับครู**. กรุงเทพมหานคร : ม.ป.ท..
- จารุวรรณ มากอยู่. (2552). **รายงานการพัฒนาและใช้คู่มือการพัฒนาโครงการคุณธรรมจริยธรรมสำหรับครูที่ปรึกษาช่วงชั้นที่ 3-4**. สืบค้นเมื่อ 26 มีนาคม 2561. จาก http://www.kroobannok.com/board_view.php?b_id=7313
- จุมพล พูลภัทรชีวิน. (2549). **รายงานการวิจัยเรื่องการพัฒนากระบวนการสร้างความดีมีคุณธรรม**. กรุงเทพมหานคร : ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม(ศูนย์คุณธรรม).
- ทัศนีย์ จินาพร. (2553). **รายงานการจัดทำคู่มือการจัดกิจกรรมสร้างเสริมคุณธรรมจริยธรรมสำหรับนักเรียน โรงเรียนวัฒนาวิทยาลัย**. ปริญญาานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ทิตนา แคมมณี. (2553). **ศาสตร์การสอน : องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ**. พิมพ์ครั้งที่ 13. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- บุญเลี้ยง ทุมทอง. (2556). **ทฤษฎีและการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ Theories and Development of Instructional Model**. กรุงเทพมหานคร : เอส.พรีนติ้งไทยแพคตอรี.
- ประไพพรรณ บุญคง. (2556). **รายงานการพัฒนาโครงการคุณธรรมเยาวชนไทย ทำดีถวาย ในหลวง**. โรงเรียนนราสิกขาลัย. สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานราธิวาส เขต 1-3.
- พระวีระ ศรีพรม และคณะ. (2558). **ปัญหาการจัดกิจกรรมพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 3**. วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์. 6(1). 65-83.
- พิริยะ โม่แพง และคณะ (2557). **การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมคุณธรรมจริยธรรมโดยใช้ไตรสิกขาเป็นฐานสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5**. วารสารวิชาการศึกษาศาสตร์ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. 15(2). 1-12.
- สมใจ กงเต็ม. (2556). **การศึกษาความพร้อมในการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนของนักศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์**. คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์.
- สันต์ ศูนย์กลาง. (2551). **การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมเสริมสร้างทักษะการปฏิบัติวิชาชีพเพื่อพัฒนาผู้เรียนแบบองค์รวม สำหรับครูระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน**. วิทยานิพนธ์ ปริญญาโทมหาบัณฑิต. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

สุภัทรชัย กระสินหอม และคณะ. (2558). การพัฒนาคุณลักษณะสุจริต 5 ประการของนักเรียน โรงเรียน
วัดเตาปูน โดยกิจกรรมโครงการคุณธรรม. สระบุรี : สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา
สระบุรี เขต 2.

อมรา เขียวรักษา. (2548). การพัฒนาหลักสูตรการฝึกอบรมเรื่องการประเมินผลการเรียนรู้ ตามสภาพ
จริง โดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน สำหรับครูวิทยาศาสตร์ประถมศึกษา. ปริญญาโท. ปรินซ์.
กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

8. คำขอบคุณ

การวิจัยครั้งนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยดี ได้รับความกรุณาอย่างสูงจาก รองอธิการบดี มหาวิทยาลัย
มหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอัยเย็ด ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์อัยเย็ด ที่ให้คำปรึกษา แนะนำ
ชี้แนะ ตลอดจนแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ จนงานวิจัยสำเร็จได้ด้วยดี ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งในความกรุณา
ขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้ ขอขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.กชกร นาน้ำผลม
พระครูปลัดรังสรรค์ คุณสาโร,ดร. ดร.อัมพร กุลาเพ็ญ นายประทวน พันธุมมาตย์ และ ดร.สุรินทร์ วังคะฮาด
ที่กรุณาเป็นผู้เชี่ยวชาญในการตรวจสอบ แก้ไข และให้คำแนะนำเกี่ยวกับเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้

ขอขอบพระคุณคณะอาจารย์ประจำหลักสูตรสาขาวิชาการประถมศึกษา ที่ให้คำปรึกษาโดย
ตลอด รวมทั้งข้าราชการครูสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานทุกท่านที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง
ในการตอบแบบสอบถาม และให้ความร่วมมือในการศึกษาทดลองเป็นอย่างดี ทำให้การวิจัยครั้งนี้ประสบ
ผลสำเร็จอย่างดียิ่ง